

M. Coşkun Cangöz, Dr.¹
Maliye ve Para Politikası Araştırmaları Merkezi Direktörü

Gülbin Şahinbeyoğlu²
Ekonomiyi İzleme Merkezi Direktörü

Taylan Kurt³
Politika Analisti

Elif Yılmaz⁴
Araştırmacı

AVRUPA BİRLİĞİ MAKROEKONOMİK DENGESİZLİK PROSEDÜRÜ (MDP) VE TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ

2008 küresel finans krizinden önemli ölçüde etkilenen Avrupa Birliği (AB) kriz sonrası süreci yönetmek, maliye ile para politikaları arasındaki eş güdümü güçlendirmek, makroekonomik politikaları izlemek ve bu politikaların gözetimini geliştirmek üzere **Altılı Mevzuat Paketi** (Six-Pack Legislation) adı altında bazı düzenlemeleri hayata geçirmiştir. 2011 yılı sonunda yürürlüğe giren söz konusu uygulamayla üye ülkelerin ekonomik durumları yakın takibe alınmıştır. Bu kapsamda çeşitli makroekonomik büyüklüklerin eşik değerlerini içeren bir izleme çizelgesi geliştirilerek iç ve dış dengelerin sürdürülebilirliği gözetim altına alınmıştır. **Makroekonomik Dengesizlik Prosedürü - MDP** (Macroeconomic Imbalance Procedure – MIP) olarak adlandırılan bu çerçeve ile üye ülkelerin iç ve dış koşullardan kaynaklı ekonomik risklerinin düzenli olarak takip edildiği **MDP Puan Tablosu** (MIP Scoreboard) oluşturulmuştur. MDP kapsamında kayda değer dengesizliklerin tespit edilmesinde ilgili ülkenin belli bir takvim dâhilinde düzeltici tedbirler uygulaması beklenmektedir. İlgili AB mevzuatı, düzeltici tedbir uygulaması gereken ülkenin başarısız olması durumunda yaptırımlar uygulanmasını düzenlemektedir.

Bu çalışmada, makroekonomik dengesizliklerin tespiti ve gerekli politika tedbirlerinin oluşturularak hayata geçirilmesini teminen AB tarafından 2011 yılından bu yana üretilen MDP Puan Tablosu, aday ülke statüsündeki Türkiye için kamuya açık resmi istatistikler baz alınarak oluşturulmuş ve AB

¹ https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1413/M.+Coskun+Cangoz_+Dr.

² <https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1423/Gulbin+Sahinbeyoglu>

³ <https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1380/Taylan+Kurt>

⁴ <https://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1416/Elif+Yilmaz>

ülkeleri için yayınlanan en güncel göstergeler olan 2019 verileri ile karşılaştırılmıştır. MDP'ye ilişkin resmi istatistikler, 2017-2021 Resmi İstatistik Programı'nda "Makroekonomik İzleme İstatistikleri" başlığı altında yer almakta olup, TÜİK tarafından paydaş kurumlarla çalışmaların koordine edilerek ilgili istatistiklerin üretilmesi ve kamuoyu ile paylaşılması hedeflenmektedir. Söz konusu çalışmaların tamamlanması öncesinde, AB tarafından yıllık olarak yayınlanan MDP Puan Tablosunun Türkiye için üç aylık periyotlarda güncellenerek TEPAV internet sayfasında yayınlanması öngörülmekte ve ilgili verilerin gösterge niteliğinde takip edilebileceği değerlendirilmektedir.

I. 2008 Küresel Finans Krizi ve MDP Yapılanması

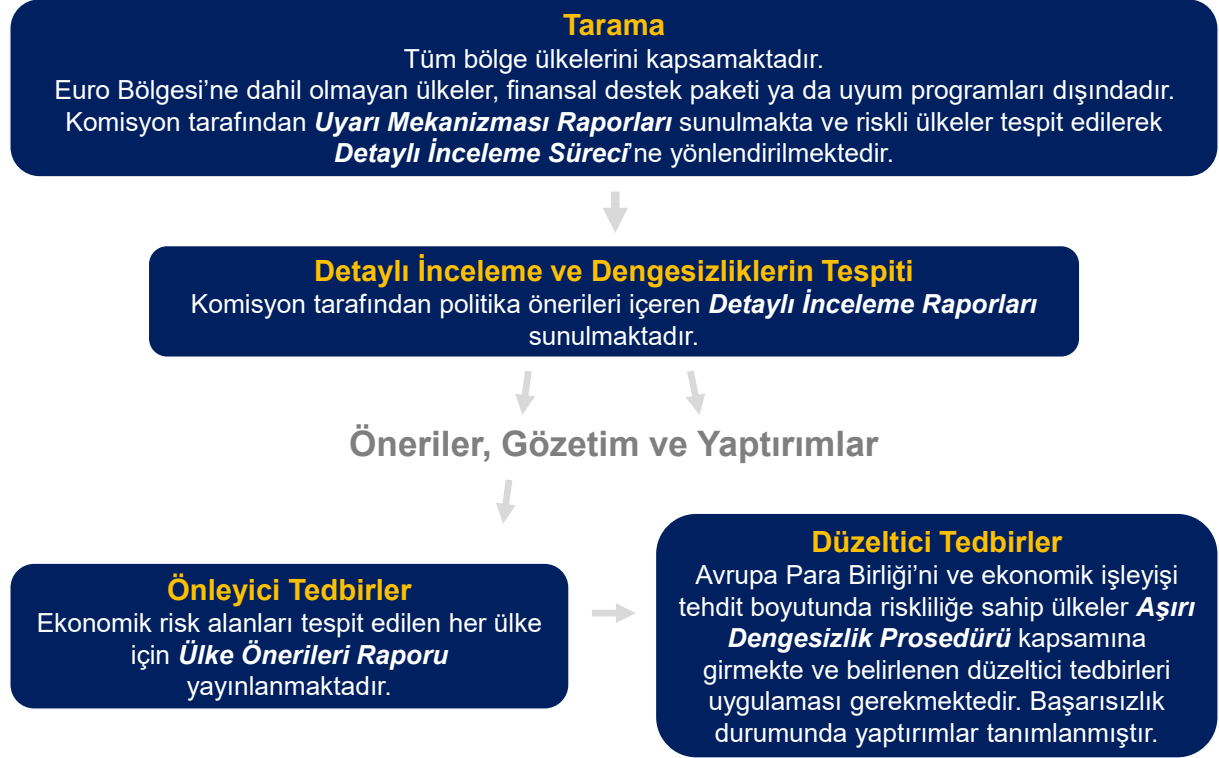
Avrupa Para Birliği'nin kuruluşundan itibaren birliğe üye ülkelerin büyüme, enflasyon ve rekabet göstergeleri ile ödemeler dengesine ilişkin riskleri, Avrupa Komisyonu tarafından düzenli olarak izlenmektedir. 2000'li yılların ikinci yarısında, başta yeni üye ülkelerde olmak üzere, konut piyasası ile cari işlemlere yönelik kırılganlıklar gözlemlenmiştir. Takiben, 2008 küresel finans krizi ile sermaye girişleri zayıflamış, kredi arzı kısıntıya uğramış ve öncelikle dış finansmana bağılılığı görece yüksek olan üye ülkeler dar boğaza girmiştir. Bu süreçte konut piyasasına yönelik kredi geri dönüşlerinde yaşanan aksamalarla finans krizi yaygınlaşmış ve derinleşmiş, bu durum banka bilançolarında tahribat yaratarak acil müdahaleleri gerekli kılmıştır. Krize karşı alınan tedbirler kapsamında uygulanan genişletici mali politikaların sonucu olarak bütçe açıkları ve kamu borcu önemli ölçüde artmıştır.

Küresel finans krizinin bölgedeki etkisi, AB çatısındaki makroekonomik izleme ve gözetim çerçevesinin yeterli olmadığını göstermiştir. Bunun bir sonucu olarak AB gözetim ve denetim yapısının güçlendirilmesine yönelik adımlar atılmıştır. Bu kapsamda; ekonomik yönetim sistemi yeniden organize edilmiş, makroekonomik politikaların eşgüdüm ve gözetimini yıllık döngülere bağlayan **Avrupa Dönemi** (European Semester) uygulaması geliştirilmiş, **Altılı Mevzuat Paketi** hayata geçirilmiş ve iç ve dış kırılganlıkları temsil eden çeşitli makroekonomik göstergeler için belirlenen eşik değerleri dikkate alan **MDP** ile üye ülkeler yıllık bazda denetlenmeye başlamıştır.

MDP kapsamındaki ilk değerlendirmeler, 14 göstergenin yer aldığı bir puan tablosuna göre yapılmaktadır. Söz konusu tablo kapsamında ekonomik gelişmelerin değerlendirildiği **Uyarı Mekanizması Raporlaması - UMR** (Alert Mechanism Reporting - ARM) ile riskliliğinin yüksek olduğu tespit edilen ülkeler, **Detaylı İnceleme Sürecine - DİS** (In-Depth Review - IDR) tabi tutulmaktadır. İlgili ülkeler için risklilik durumlarına göre önleyici ya da düzeltici politika önerileri tanımlanmakta; ülkelerin bu politika önerilerini belirli bir takvim dâhilinde uygulamaları ve sonuçlandırmaları beklenmektedir. Düzeltici politikaların uygulanması ve sonuçlandırılmasında başarısız olan ülkelerin GSYH'nin yüzde 0,1'i oranında yaptırıma tabi olacağı ilgili mevzuatla belirlenmiştir (Şekil 1).⁵

⁵ Avrupa Komisyonu (2016)

Şekil 1 - Makroekonomik Dengesizlik Prosedürünün Temel Aşamaları

Kaynak: Avrupa Komisyonu ve TEPAV görselleştirmesi

II. MDP Puan Tablosu ve Eşik Değerler

MDP puan tablosu, ekonomide iç ve dış kırılmalara neden olabilecek potansiyel makroekonomik ve finansal risk kanalları gözetilerek belirlenen göstergelerden oluşmaktadır. Seçilen değişkenler biriken risklerin doğru analizine ve zamanlı tespitine elverecek şekilde, birbirini tamamlayan akım ve stok değerler üzerinden tanımlanmaktadır. Ayrıca, puan tablosunda uzun döneme dair destekleyici göstergeler yer almaktadır (örneğin; cari işlemler dengesi, uluslararası yatırım pozisyonu ve ihracat payı). AB tarafından puan tablosunda yer alan her bir göstergenin normal dışı gelişiminin tespit edilmesini teminen, üye ülkelerin geçmiş döneme ilişkin istatistikleri ve dağılımları incelenerek eşik değerler belirlenmiştir. Dolayısıyla, aykırı değerler normal dışı gelişimi belirten uyarı düzeylerini ifade etmektedir. Söz konusu yaklaşımla belirlenen 14 değişken, üç ana grup - **Dış Dengesizlik ve Rekabetçilik Göstergeleri**, **İç Dengesizlik Göstergeleri** ve **İstihdam Göstergeleri** - altında sınıflandırılmakta ve veriye dayalı, sade ve şeffaf bir çerçeve sunarak etkin iletişime de imkân tanımaktadır (Tablo 1).

Tablo 1 - MDP Puan Tablosu: Eşik Değerler ve Açıklamaları*

	Göstergeler	Eşik Değerler	Açıklamalar (Euro Bölgesi için)
Dış dengesizlik ve Rekabetçilik Göstergeleri	Cari İşlemler Dengesi GSYH'ye oran, % 3 yıllık ortalama	-4/6%	Dış borç yükünün ve ödemeler dengesi finansmanının sürdürülebilirliğinin denetlenmesi kapsamında dış yükümlülükler ve ani sermaye hareketlerindeki değişimler takip edilmektedir. Belli düzeyin üzerinde cari işlemler açığı veren ülkelerin yanı sıra fazla veren ülkeler de diğer ekonomilerde neden olabilecekleri olası pozisyon açıkları dikkate alınarak izlenmektedir. Bu kapsamda hem cari işlemler açığı hem de fazlası için eşik değer tanımlanmıştır.
	Net Uluslararası Yatırım Pozisyonu GSYH'ye oran, %	-35%	
	Reel Efektif Döviz Kuru TÜFE bazlı, 3 yıllık değişim, %	5/11% (Euro Bölgesi) -5/-11% (Euro Bölgesi dışında)	Uzun dönemli ve yapısal dış ticaret açıklarının varlığı, net dış yükümlülüklerin birikmesine ve finansman zorluğuna yol açabilmektedir. Ayrıca, rekabet gücünün gerilemesi, potansiyel büyümeyi olumsuz etkileyerek ülkenin borç ödeme kapasitesini düşürmektedir. İlgili göstergelere ilişkin eşik değerler Euro bölgesine dahil olan ülkeler için daha sıkı tanımlanmıştır.
	İhracat Payı Dünya ihracatına oran, % 5 yıllık değişim, %	-6%	
	Nominal Birim İşgücü Maliyeti Endeksi 3 yıllık değişim, %	9% (Euro Bölgesi) 12% (Euro Bölgesi dışında)	
İç Dengesizlik Göstergeleri	Konut Fiyat Endeksi (2005=100) Reel yıllık değişim, % GSYH'ye oran, %	6%	Konut piyasasındaki hızlı ve yüksek fiyat değişimleri sektör bilançolarına etkisi yoluyla finansal istikrarı olumsuz etkileyebilmektedir. Varlık fiyatlarının bir göstergesi olarak takip edilmektedir.
	Özel Sektör Kredi Değişimi Konsolide GSYH'ye oran, %	14%	Firma ve hane halkından oluşan özel sektör borçluluğu yüksek seviyelere çıkarak banka bilançolarında tahribata neden olmakta ve diğer sektörleri olumsuz etkileme riski taşımaktadır. Birbirini tamamlayıcı akım ve stok değerler üzerinden takip edilmektedir.
	Özel Sektör Borç Stoku Konsolide GSYH'ye oran, %	133%	
	Genel Hükümet Brüt Borç Stoku GSYH'ye oran, %	60%	Pek çok üye ülkede Genel Hükümet en çok borçlu olan sektör konumundadır. Kamunun gerek yurt içindeki diğer sektörlerden gerekse yurt dışı kreditorlerden borçlanıyor olması nedeniyle kapsamlı makro-finansal risk analizini yapabilmek amaçlı takip edilmektedir.
	İşsizlik Oranı 3 yıllık değişim, %	10%	İşsizlik, tespit edilen makroekonomik dengesizliklerin ve alınan tedbirlerin sonuçlarının izleneceği, analizlere sosyal ve niceliksel boyut katan bir değişken olarak takip edilmektedir.
	Finansal Sektör Toplam Yükümlülükleri Konsolide olmayan Yıllık değişim, %	16.5%	Farklı sektörlerde gerçekleşen finansman zorluklarının bilanço kanalıyla reel sektöre geçiş riski bulunmaktadır. Finansal sektör, aracılık fonksiyonu kapsamında takip edilmektedir.
	İstihdam Göstergeleri	Aktivite Oranı 15-64 yaş nüfusa oran, % 3 yıllık değişim, yüzde puan	-0.2 yüzde puan
Uzun Dönem İşsizlik Oranı 15-74 yaş aktif nüfusa oran, % 3 yıllık değişim, yüzde puan		0.5 yüzde puan	
Genç İşsizlik Oranı 15-24 yaş aktif nüfusa oran, % 3 yıllık değişim, yüzde puan		2 yüzde puan	

Kaynak: Eurostat ve TEPAV

* Finansal sektör toplam yükümlülükleri 2012 yılında, istihdam göstergeleri ise 2015 yılında eklenerek kapsam zaman içinde genişletilmiştir. Ayrıca, özel sektör göstergelerine ait eşik değerler de konsolide hesaplar dikkate alınarak kredi değişimi için yüzde 15'ten yüzde 14'e, borç stoku için de yüzde 160'tan yüzde 133'e düşürülmüştür.

III. MDP Türkiye Göstergeleri

Avrupa Konseyi tarafından makroekonomik izleme ve gözetim kapsamında oluşturulan ve 14 göstergenin yer aldığı MDP Puan Tablosu, AB uygulamasının başladığı 2011 yılından başlayarak Türkiye için oluşturulmuştur. Bu kapsamda, 2011 – 2019 döneminde ekonomi için risk oluşturan iç ve dış faktörlerin değerlendirilmesi ve risklilik seviyesinin AB ülkeleri ile karşılaştırılması amaçlanmaktadır.

Tablo 2 – Türkiye MDP Puan Tablosu

Dış Dengesizlik ve Rekabetçilik Göstergeleri					
	Cari Hesaplar Dengesi	Net Uluslararası Yatırım Pozisyonu	Reel Efektif Döviz Kuru	İhracat Payı	Nominal Birim İşgücü Maliyeti Endeksi
	GSYH'ye oran 3 yıllık ortalama	GSYH'ye oran	TÜFE bazlı 3 yıllık değişim	Dünya ihracatına oran 5 yıllık değişim	3 yıllık değişim
2011	-5,22	-37,6	-7,0	2,4	3,1
2012	-6,37	-48,4	-2,4	9,1	3,8
2013	-6,25	-41,7	-16,0	2,1	3,2
2014	-5,09	-47,5	2,3	1,7	8,7
2015	-4,73	-44,4	-10,8	13,5	4,9
2016	-3,59	-42,3	-7,3	10,2	15,2
2017	-3,70	-53,8	-18,4	1,5	5,2
2018	-3,85	-47,3	-22,9	0,3	3,3
2019	-2,44	-45,4	-18,5	3,6	-2,0
AB ülkeleri için eşik değerler	% -4/6	% -35	% -/+5 (Euro Bölgesi) % -/+11 (Euro Bölgesi Dışı)	% -6	% 9 (Euro Bölgesi) % 12 (Euro Bölgesi Dışı)

İç Dengesizlik Göstergeleri						
	Konut Fiyatı Endeksi	Özel Sektör Kredi Akışı	Özel sektör Borç Stoku	Genel Hükümet Borç Stoku	İşsizlik Oranı	Finansal Sektör Toplam Yükümlülükleri
	Reel yıllık değişim	GSYH'ye oran	GSYH'ye oran	GSYH'ye oran	3 yıllık değişim	Yıllık değişim
2011	-6,1	10,8	60,7	36,2	11,1	14,0
2012	7,5	9,7	62,2	32,4	9,6	15,6
2013	5,4	13,2	71,2	31,2	8,9	22,2
2014	8,1	10,2	74,2	28,5	9,1	17,3
2015	9,4	10,8	79,0	27,4	9,7	14,5
2016	2,1	6,9	84,2	28,0	10,4	19,4
2017	-5,5	9,8	84,5	28,0	10,7	19,4
2018	-21,8	2,4	83,0	30,2	10,9	23,6
2019	2,5	4,2	79,7	32,5	11,9	23,5
AB ülkeleri için eşik değerler	% 6	% 14	% 133	% 60	% 10	% 16,5

İstihdam Göstergeleri			
	Aktivite Oranı	Uzun Dönem İşsizlik Oranı	Genç İşsizlik Oranı
	15-64 yaş nüfusa oran 3 yıllık değişim	15-74 yaş aktif nüfusa oran 3 yıllık değişim	15-24 yaş aktif nüfusa oran 3 yıllık değişim
2011	2,7	-0,3	-2,1
2012	3,8	-1,3	-7,8
2013	2,6	-1,0	-3
2014	2,4	-0,5	-0,5
2015	2,4	-0,1	1
2016	2,4	-0,1	0,9
2017	1,6	0,3	2,9
2018	1,4	0,3	1,8
2019	-0,6	1,0	5,8
AB ülkeleri için eşik değerler	-0,2 puan	0,5 puan	2 puan

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, TCMB, TÜİK, Dünya Bankası ve TEPAV hesaplamaları

III. I. Dış Dengesizlik ve Rekabetçilik Göstergeleri

MDP Puan Tablosunda dış dengesizlik ve rekabetçilik alanındaki riskin ölçümü için kullanılan beş kırılma noktası göstergesinin dördü, değerlendirilmenin yapıldığı 2011-2019 dönemindeki çeşitli yıllarda Türkiye için eşik değerini üzerinde gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda **net uluslararası yatırım pozisyonu**, değerlendirilmenin yapıldığı dönem boyunca riskli seviyelere işaret eden yüzde 35'in üzerinde borçluluğu gösterirken, 2017 yılına kadar izlediği artış eğilimi dikkat çekmektedir. **Cari işlemler dengesi** de 2011 - 2015 döneminde % -4 olan eşik değeri aşmıştır. Sonraki yıllarda cari işlemler dengesinin GSYH'ye oranı, eşik değerinin altına inmiştir. Bu durum büyük ölçüde dış ticaret dengesindeki iyileşmeden kaynaklanmıştır.

Dış dengesizlik ve rekabetçiliğin bir diğer göstergesi olan ve **reel efektif döviz kurunun** değişimi ile gösterilen Türk lirasındaki reel değer kaybı, 2012 ve 2014 yılları hariç incelenen tüm dönem boyunca AB ülkeleri için belirlenen eşik değerini üzerine çıkmıştır. 2017 yılından itibaren reel efektif döviz kurundaki gerileme, her ne kadar dış ticarete bir rekabet avantajı sağlıyor olsa da eşik değerini iki katına ulaşan seviyesi ile dışsal dengesizliğe işaret etmektedir.

Uluslararası ticarete rekabetçiliğin bir göstergesi niteliğindeki **ihracatın dünya ihracat pazarındaki payı**, 2011-2019 döneminde her yıl artış göstermiştir. Bununla beraber, Türk lirasındaki yüksek reel değer kaybına rağmen 2017 yılından sonraki artışlar görece düşüktür.

Rekabetçiliğin bir başka göstergesi olarak **birim işgücü maliyetindeki** artışlar üçer yıllık dönemlerle ölçülmektedir. Bu kapsamda birim işgücü maliyeti, değerlendirilmenin yapıldığı 2011-2019 döneminde -2016 yılı hariç- Euro Bölgesi dışındaki ülkeler için belirlenmiş olan eşik değerini altında kalmıştır. 2017-2019 yıllarını kapsayan son üç yıllık dönemde ise birim işçilik maliyetlerinde gerileme gözlenmiştir.

Özetle, değerlendirme kapsamındaki göstergeler uzun yıllardır süregelen ve yapısal nitelik kazanmış dış dengesizliklerin kontrol altına alınması ve riskliliğinin düşürülmesi gerekliliğine işaret etmektedir. Cari işlemler açığında son dönem sağlanan iyileşmelerin devamlılığı önemlidir. Türk lirasındaki dalgalı seyir ve artan değer kaybı önemli belirsizlik unsuru yaratmakta, yüksek yabancı para borçlulukları nedeniyle finansal istikrar üzerinde baskı oluşturmaktadır. Öte yandan, diğer uluslararası rekabetçilik göstergeleri bağlamında Türkiye'nin genel olarak belirlenen eşik değerlerinin altında kalmayan bir performans sergilediği görülmektedir.

III. II. İç Dengesizlik Göstergeleri

Varlık fiyatlarının bir göstergesi olarak konut piyasasındaki reel fiyat değişimini ölçen **konut fiyat endeksi**ndeki değişim, 2012, 2014 ve 2015 yılları hariç, AB ülkeleri için belirlenmiş eşik değeri olan yüzde 6'nın altında gerçekleşmiştir. Öte yandan, konut fiyat endeksi 2017 ve 2018 yıllarında sırasıyla yüzde 6 ve yüzde 22 seviyesinde düşüş göstermiştir. Endeks değeri, 2019 yılında bir önceki yıla göre yüzde 3 oranında yükselmiştir.

Değerlendirme döneminde Türkiye'nin **AB tanımlı genel yönetim borç stoku** verileri, AB ülkeleri için belirlenmiş olan yüzde 60 seviyesindeki eşik değerini oldukça altında seyretmiştir. Ancak Türkiye'nin 2002-2018 arasında kamu borç stokunun GSYH içindeki payını yüzde 80'lerden yüzde 30'lara doğru indirmiş olması nedeniyle maliye politikası manevra alanının geniş olduğu kanaati bulursa da özellikle Kamu Özel İşbirliği (KÖİ) kapsamındaki yükümlülüklerin ve diğer bütçe dışı risklerin mali boyutunun tam olarak bilinmemesi ve

Hazine'nin döviz cinsi yükümlülüklerinin hızlı bir şekilde artıyor olması gerçek manevra alanını önemli ölçüde daraltmaktadır.

Özel sektöre ilişkin iç dengesizlik göstergeleri, değerlendirme dönemi boyunca eşik değerlerin altında seyretmiştir. Bu kapsamda, **finansal olmayan sektör ve hane halkı tarafından kullanılan akım kredilerin GSYH'ye oranı** 2012-2017 yılları arasında yüzde 10'lar düzeyinde iken, son iki yılda artış oranı gerilemiştir. Yüksek kredi kullanımının sonucu olarak **özel sektör borç stokunun GSYH'ye oranı** da değerlendirme dönemi boyunca yüzde 60'lardan yüzde 80'lere yükselmiştir. Söz konusu değerler, AB için tanımlanmış risklilik düzeyinin altında gerçekleşmiş olsa da değerlendirme döneminde özel sektörün yabancı para yükümlülükleri 176 milyar dolardan 303 milyar dolara, döviz açık pozisyonu ise 88 milyar dolardan 180 milyar dolara çıkararak sektörün kur riskliliği önemli ölçüde artırmıştır.⁶⁷

Özel sektöre kaynak kullandıran **finansal sektör toplam yükümlülüklerinin** yıllar itibarıyla değişimine ilişkin gösterge, değerlendirme dönemi boyunca eşik değeri olan yüzde 16,5'in üzerinde ya da bu değere oldukça yakın bir seviyede seyretmiştir. 2013 yılından itibaren, 2015 yılı hariç olmak üzere, finansal sektörün yükümlülükleri her yıl, bir önceki yıla göre ortalama yüzde 20 oranında artmıştır.

Yüksek ve devamlılık gösteren işsizlik oranları nedeniyle ortaya çıkabilecek makroekonomik dengesizliklerin büyüklüğünün değerlendirilebilmesine yönelik bir gösterge olarak **işsizlik oranındaki** üç yıllık değişim oranı, 2016 yılından başlayarak AB tarafından belirlenen eşik değer olan yüzde 10'un üzerinde seyretmektedir.

İç dengesizlik göstergeleri bütün olarak değerlendirildiğinde, altı göstergeden ikisinin son yıllarda devamlılık gösteren bir şekilde eşik değer üzerinde gerçekleştiği dikkat çekmektedir. Konut piyasasındaki dalgalı seyir, finansal sektörün artan yükümlükleri, özel sektör borçluluğundaki yükseliş ile artan yabancı para açık pozisyonu ülke riskliliği açısından öne çıkan konulardır. Öte yandan, düşük kamu borcu, özel kesim kaynaklı olarak ortaya çıkabilecek makroekonomik dengesizliklere karşı sınırlı da olsa bir sigorta sağlamaktadır. Özel kesim ve finansal sektör kaynaklı risklerin kalıcı olarak düşürme konusunda makro ihtiyati tedbirlerin kapsadığı eş güdümlü para ve maliye politikalarının uygulanması büyük önem taşımaktadır.

III. III. İstihdam Göstergeleri

15-64 yaş arasındaki ekonomik olarak faal nüfusun son üç yıllık gelişimini gösteren **aktivite oranı**, 2019 yılı hariç, değerlendirme dönemi boyunca AB ülkeleri için belirlenen eşik değer üzerinde gerçekleşmiştir. Söz konusu oran, 2012 yılında 3,8 yüzde puan ile en yüksek seviyesinde gerçekleşirken takip eden yıllarda devamlılık gösteren bir düşüş göstermiş ve 2019 yılında -0,6 yüzde puan ile eşik değer altına inmiştir.

Uzun dönem işsizlik oranındaki gelişimin devamlılığını gösteren üç yıllık değişim oranı, 2011-2013 döneminde işsizliğin gerilediğine işaret ederken 2014 yılında sıfıra yakınsamış; 2015 yılından başlayarak ise faal işgücündeki azalmaya rağmen AB tarafından belirlenen eşik değer üzerinde gerçekleşmiştir.

⁶⁷ Bakınız:TCMB, "Finansal Kesim Dışındaki Firmaların Döviz Varlık ve Yükümlülükleri (Milyon ABD doları)" tablosu, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/3ab9a993-a0b5-47f4-83b3-59c3caf27f2d/FKDFDYY2020-09.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-3ab9a993-a0b5-47f4-83b3-59c3caf27f2d-nozdSm2>

Genç işsizlik oranı da uzun dönem işsizlik oranındaki değişime benzer şekilde, 2011-2014 döneminde gerileme gösterirken 2015 yılından itibaren artış eğilimine girmiştir. Nitekim, 2019 yılında 5,8 yüzde puan olarak gerçekleşen genç işsizlik oranının üç yıllık değişimi, AB için belirlenen eşik değer olan 2 yüzde puanı oldukça aşmıştır.

İstihdam göstergeleri faal işgücünün süreklilik gösteren bir yapıda azaldığına, 2013-2014 döneminden başlayarak uzun dönemli işsizlik oranıyla birlikte genç işsizlik oranının da arttığına ve işgücü piyasasında dengesizliklere işaret etmektedir.

IV. MDP Puan Tablosu 2019 – Euro Bölgesi, Euro Bölgesi Dışı ve Türkiye

AB üyesi ülkelerdeki makroekonomik kırılganlıkları izlemek ve üye ülkeleri söz konusu kırılganlıkları kontrol altına alması konusunda denetlemek amacıyla 2011 yılında oluşturulan MDP, bu tarihten itibaren her yıl Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Uyarı Mekanizması Raporu (UMR) eşliğinde Avrupa Parlamentosu'na sunulmaktadır. Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan son rapor 2019 yılına ilişkindir. Rapor, üye devletlerde ekonomik ve parasal birliğin sorunsuz işleyişini sağlamak için MDP kapsamında tespit edilen dengesizliklere dikkat çekmektedir. Ayrıca, UMR ile AB için yıllık sürdürülebilir büyüme stratejisine yönelik girdi sağlanmakta, Avrupa'nın ekonomik ve sosyal durumu değerlendirilmekte ve AB için geniş politika önceliklerine yer verilmektedir.

Aday ülke statüsündeki Türkiye'nin AB ülkeleri için oluşturulmakta olan MDP puan tablosundaki yeri, gerek potansiyel makroekonomik dengesizliklerle ilgili olarak bir öncü gösterge niteliğinde olması gerekse AB üyesi ülkelerle iş birliği ve rekabet içindeki Türkiye'nin görece pozisyonunun değerlendirilmesine imkân vermesi bakımından önem taşımaktadır.

AVRUPA BİRLİĞİ MAKROEKONOMİK DENGESİZLİK PROSEDÜRÜ (MDP) VE TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ

Tablo 3.1 – AB ve Türkiye MDP Puan Tablosu: Dış Dengesizlik ve Rekabetçilik Göstergeleri

	Cari Hesaplar Dengesi	Net Uluslararası Yatırım Pozisyonu	Reel Efektif Döviz Kuru	İhracat Payı	Nominal Birim İşgücü Maliyeti Endeksi
	GSYH'ye oran 3 yıllık ortalama	GSYH'ye oran	TÜFE bazlı 3 yıllık değişim	Dünya ihracatına oran 5 yıllık değişim	3 yıllık değişim
Türkiye	-2,4	-45,4	-18,5	3,6	-2,0
Belçika	0,1	50,6	2,6	-3,08	5,3
Bulgaristan	2,5	-31,2	4,5	15,43	19,5
Çekya	0,6	-20,3	8,7	5,09	14,4
Danimarka	8,0	76,9	-0,2	2,6	1,4
Almanya	7,4	71,7	2,1	-1,11	7,9
Estonya	1,7	-21,4	6,2	1,99	19,9
İrlanda	-1,6	-174,0	-1,4	71,02	-4,4
Yunanistan	-2,1	-155,9	0,3	3,65	1,7
İspanya	2,3	-73,9	1,7	2,64	4,0
Fransa	-0,7	-22,9	1,6	-0,45	1,3
Hırvatistan	2,6	-50,3	1,5	22,52	4,7
İtalya	2,7	-1,5	0,2	-2,63	3,2
Kıbrıs	-5,2	-122,3	-0,1	13,67	5,2
Letonya	0,1	-41,7	3,7	3,57	17,0
Litvanya	1,4	-24,1	3,7	16,75	16,4
Lüksemburg	4,7	56,2	2,0	10,27	11,9
Macaristan	0,7	-43,7	0,3	5,9	10,0
Malta	5,1	54,6	1,3	18,11	8,5
Hollanda	10,5	90,0	2,4	0,73	5,9
Avusturya	1,8	12,1	2,1	1,39	5,5
Polonya	-0,4	-49,4	2,8	25,07	9,2
Portekiz	0,5	-100,3	-0,4	8,52	7,6
Romanya	-4,0	-43,5	0,2	17,89	24,5
Slovenya	5,9	-15,4	1,0	15,95	8,4
Slovakya	-2,3	-66,3	2,6	1,89	14,5
Finlandiya	-0,9	3,6	0,2	4,57	0,8
İsveç	3,3	18,2	-8,3	-5,07	8,2
B. Krallık	-3,9	-26,2	-2,9	-1,35	8,8
AB ülkeleri için eşik değerler	% -4/6	% -35	% +/-5 (Euro Bölgesi)	% -6	% 9 (Euro Bölgesi)
			% +/-11 (Euro Bölgesi Dışı)		% 12 (Euro Bölgesi Dışı)

Kaynak: Eurostat ve TEPAV hesaplamaları

AVRUPA BİRLİĞİ MAKROEKONOMİK DENGESİZLİK PROSEDÜRÜ (MDP) VE TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ

Tablo 3.2 – AB ve Türkiye MDP Puan Tablosu: İç Dengesizlik Göstergeleri

	Konut Fiyatı Endeksi	Özel Sektör Kredi Akışı	Özel Sektör Borç Stoku	Genel Hükümet Borç Stoku	İşsizlik Oranı	Finansal Sektör Toplam Yükümlülükleri
	Reel yıllık değişim	Konsolide GSYH'ye oran	Konsolide GSYH'ye oran	GSYH'ye oran	3 yıllık değişim	Konsolide olmayan yıllık değişim
Türkiye	2,5	4,2	79,7	32,5	11,9	23,5
Belçika	2,5	3,8	179,1	98,1	6,2	4,6
Bulgaristan	4	5,6	91,8	20,2	5,2	5,8
Çekya	6,2	3,1	80,8	30,2	2,4	5,6
Danimarka	1,5	11,4	221,2	33,3	5,3	13,1
Almanya	4,3	5,4	105,4	59,6	3,4	7,3
Estonya	4,4	3,8	97,8	8,4	5,2	12,5
İrlanda	0	-9,1	202,4	57,4	5,8	15,5
Yunanistan	6,5	0,8	109,9	180,5	19,4	11,5
İspanya	4,1	1,3	129,4	95,5	15,5	0,9
Fransa	2,3	8	153,3	98,1	9,0	7,5
Hırvatistan	8,1	1,7	91,2	72,8	8,8	6,8
İtalya	-0,6	0,2	106,6	134,7	10,6	3,8
Kıbrıs	2,6	2,7	259,1	94	8,9	3,9
Letonya	5,8	1,5	67,1	36,9	7,5	4,6
Litvanya	4,9	3	55,1	35,9	6,5	4,1
Lüksemburg	8	3,8	318,7	22	5,6	3,3
Macaristan	12,8	3,2	66,6	65,4	3,8	17,8
Malta	4	8,5	123,7	42,6	3,8	4,4
Hollanda	4,8	0	234	48,7	4,0	6,1
Avusturya	3,9	4,5	120,1	70,5	5,0	4,3
Polonya	6,7	3,3	74	45,7	4,0	4,2
Portekiz	8,7	2,2	149,2	117,2	7,5	0,0
Romanya	-1,7	2	46,7	35,3	4,3	10,4
Slovenya	4,8	0,8	68,7	65,6	5,4	9,9
Slovakya	6,2	5	91,6	48,5	6,8	4,9
Finlandiya	0	7,6	147,5	59,3	7,6	7,6
İsveç	0,5	9,8	203,9	35,1	6,6	10,6
B. Krallık	-0,3	2,8	154,7	85,4	4,0	3,3
AB ülkeleri için eşik değerler	% 6	% 14	% 133	% 60	% 10	% 16,5

Kaynak: Eurostat ve TEPAV hesaplamaları

Tablo 3.3 – AB ve Türkiye MDP Puan Tablosu: İstihdam Göstergeleri

	Aktivite Oranı	Uzun Dönem İşsizlik Oranı	Genç İşsizlik Oranı
	15-64 yaş nüfusa oran 3 yıllık değişim	15-74 yaş aktif nüfusa oran 3 yıllık değişim	15-24 yaş aktif nüfusa oran 3 yıllık değişim
Türkiye	-0,6	1,0	5,8
Belçika	1,4	-1,7	-5,9
Bulgaristan	4,5	-2,1	-8,3
Çekya	1,7	-1,1	-4,9
Danimarka	1,6	-0,4	-2,1
Almanya	1,3	-0,5	-1,3
Estonya	1,4	-1,2	-2,3
İrlanda	0,6	-2,6	-4,3
Yunanistan	0,2	-4,8	-12,1
İspanya	-0,4	-4,2	-11,9
Fransa	0,3	-1,2	-4,9
Hırvatistan	0,9	-4,2	-14,7
İtalya	0,8	-1,1	-8,6
Kıbrıs	2,6	-3,7	-12,5
Letonya	1,0	-1,6	-4,9
Litvanya	2,5	-1,1	-2,6
Lüksemburg	2,0	-0,9	-1,9
Macaristan	2,5	-1,3	-1,5
Malta	5,3	-1,5	-1,4
Hollanda	1,2	-1,5	-4,1
Avusturya	0,9	-0,8	-2,7
Polonya	1,8	-1,5	-7,8
Portekiz	1,8	-3,4	-9,7
Romanya	3,0	-1,3	-3,8
Slovenya	3,6	-2,4	-7,1
Slovakya	0,8	-2,4	-6,1
Finlandiya	2,4	-1,1	-2,9
İsveç	0,8	-0,4	1,2
B. Krallık	0,8	-0,4	-1,8
AB ülkeleri için eşik değerler	-0,2 yp	0,5 yp	2 yp

Kaynak: Eurostat ve TEPAV hesaplamaları

2019 yılına ilişkin MDP Puan Tablosu verileri incelendiğinde AB ve Türkiye ekonomileri arasında bir ayrışma olduğu değerlendirilmektedir:

- AB üyesi ülkelerde kriz sonrasında ortaya çıkan makroekonomik dengesizliklerin kademeli olarak düzeldiği ve özellikle cari işlemler dengesinde, konut fiyatlarını besleyen kredi büyümesinde, rekabet gücünü etkileyen yüksek işgücü birim maliyetlerinde iyileşmeler olduğu gözlenmektedir. Buna karşılık, aynı dönemde Türkiye'nin net uluslararası yatırım pozisyon açığı artarken Türk lirasında yüksek oranda reel değer kaybı yaşanmış ve 2017 yılından sonra belirginleşen kırılganlıklar 2019 yılında da devam etmiştir.
- AB üyesi ülkelerdeki stok bazlı özel sektör ve genel hükümet borçlarına ilişkin dengesizliklerle ilişkili kırılganlıklar düşük faiz oranlarıyla dengelenmesine rağmen yüksek seyretmektedir. Bununla beraber, büyüme oranlarının düşeceği yönündeki

beklentiler, borç seviyesindeki gerileme ve borç kaynaklı dengesizliklerin azalması için uygun şartların oluşacağına işaret etmemektedir. Türkiye'nin verileri ise özel sektör ve genel hükümet borç seviyeleri bakımından riskliliğe işaret etmemekle birlikte döviz cinsi yükümlülüklerin yüksekliği kur şoklarına karşı duyarlılığı artırmaktadır. Bunun yanısıra ekonomik aktivitenin güçlendirilmesi için kredi genişlemesi yoluyla özel sektörün desteklenmesi finansal sektör yükümlülüklerini artırarak kırılganlık unsuru oluşturmuştur. Öte yandan, aynı dönemde enflasyon görünümü de olumsuz yönde ayrılmıştır.

- Makroekonomik kırılganlıkların görece azalmasına ve ekonomik koşulların iyileşmesine paralel olarak; işgücü piyasasına ilişkin göstergeler, hemen hemen bütün AB üyesi ülkelerde eşik değerinin altında gerçekleşmiştir. Uzun dönemli işsizlik ve genç işsizlik oranındaki gerilemenin bir sonucu olarak, 2017 yılına kadar işgücü verimliliğinin altında kalan reel ücret artışları 2018 ve 2019 yıllarında tersine dönmüş ve iç talebin genişlemesine katkı sağlamıştır. Ancak, aynı dönemde Türkiye'de işsizlik oranları artış göstermeye devam etmiş ve nominal birim işgücü maliyetleri de düşmüştür.

Kaynakça

European Commission (2016): The Macroeconomic Imbalance Procedure: Rationale, Process, Application: A Compendium, Institutional Paper No. 039.

https://ec.europa.eu/eurostat/documents/16624/0/ip039_en_2.pdf

Eurostat MIP İnternet sayfası:

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/macroeconomic-imbalance-procedure/indicators>

TÜİK (2019): Resmi İstatistik Raporu (2017-2021), güncellenen versiyon.

[http://www.resmiistatistik.gov.tr/media/dosyalar/2018/07/05/RIP_2017-2021_\(Rev.1\).pdf](http://www.resmiistatistik.gov.tr/media/dosyalar/2018/07/05/RIP_2017-2021_(Rev.1).pdf)

EK 1 - Türkiye MDP Puan Tablosuna İlişkin Açıklamalar ve Veri Kaynakları

Dış Dengesizlik ve Rekabetçilik Göstergeleri

		Kaynak
Cari İşlemler Dengesi	GSYH'ye oran 3 yıllık ortalama	(1) TCMB Ödemeler Dengesi ve İlgili İstatistikleri, 2) TÜİK Dönemsel Hesaplar, GSYH Cari Fiyatlarla (2009 bazlı); (3) TEPAV hesaplamaları
Net Uluslararası Yatırım Pozisyonu	GSYH'ye oran	(1) TCMB Ödemeler Dengesi ve İlgili İstatistikleri, Uluslararası Yatırım Pozisyonu, Net, Yıllık; (2) TÜİK Dönemsel Hesaplar, GSYH Cari Fiyatlarla (2009 bazlı); (3) TEPAV hesaplamaları
Reel Efektif Döviz Kuru	TÜFE bazlı 3 yıllık değişim	(1) TCMB EVDS, Reel Efektif Döviz Kuru (TÜFE Bazlı, 2003=100); (2) TEPAV hesaplamaları
İhracat Payı	Dünya İhracatına oran 5 yıllık değişim	(1) Dünya Bankası, Dünya Gelişmişlik Göstergeleri, Mal ve hizmet ihracatı (Cari \$); (2) TEPAV hesaplamaları
Nominal Birim İşgücü Maliyeti Endeksi	3 yıllık değişim	(1) TÜİK Dönemsel Hesaplar, Gelir Yöntemi ile GSYH (2009 bazlı); (2) TÜİK Merkezi Dağıtım Sistemi, İşgücü İstatistikleri; (3) TEPAV hesaplamaları

İç Dengesizlik Göstergeleri

Konut Fiyatı Endeksi	Reel yıllık değişim GSYH'ye oran	(1) TCMB EVDS, Konut ve İnşaat İstatistikleri, Konut Fiyat Endeksi; (2) TÜİK Enflasyon ve Fiyat, TÜFE (2003=100); (3) TEPAV hesaplamaları
Özel Sektör Kredi Akışı*	Konsolide olmayan GSYH'ye oran	(1) TCMB Parasal ve Finansal İstatistikler, Finansal Hesaplar, Sektörel Finansal Hesaplar, Konsolide İşlem; (2) TEPAV hesaplamaları
Özel Sektör Borç Stoku*	Konsolide olmayan GSYH'ye oran	(1) TCMB Parasal ve Finansal İstatistikler, Finansal Hesaplar, Sektörel Finansal Hesaplar, Konsolide, Stok; (2) TEPAV hesaplamaları
Genel Hükümet Brüt Borç Stoku	GSYH'ye oran	(1) Hazine ve Maliye Bakanlığı İstatistikler, AB Tanımlı Borç İstatistikleri; (2) TEPAV hesaplamaları
İşsizlik Oranı	3 yıllık değişim	(1) TÜİK Merkezi Dağıtım Sistemi, İşgücü İstatistikleri; (2) TEPAV hesaplamaları
Finansal Sektör Toplam Yükümlülükleri	Konsolide olmayan Yıllık değişim	(1) TCMB Parasal ve Finansal İstatistikler, Finansal Hesaplar, Sektörel Finansal Hesaplar, Konsolide Olmayan, Stok; (2) TEPAV hesaplamaları

İstihdam Göstergeleri

Aktivite oranı	15-64 yaş nüfusa oran 3 yıllık değişim	(1) TÜİK Merkezi Dağıtım Sistemi, İşgücü İstatistikleri; (2) TEPAV hesaplamaları
Uzun dönem işsizlik oranı**	15-74 yaş aktif nüfusa oran 3 yıllık değişim	(1) TÜİK Merkezi Dağıtım Sistemi, İşgücü İstatistikleri; (2) TEPAV hesaplamaları
Genç İşsizlik Oranı	15-24 yaş aktif nüfusa oran 3 yıllık değişim	(1) TÜİK Merkezi Dağıtım Sistemi, İşgücü İstatistikleri; (2) TEPAV hesaplamaları

*Özel sektör tanımı finansal olmayan kuruluşlar, hanehalkı ve hanehalkına hizmet veren kar amacı olmayan kuruluşları kapsamaktadır. Borç stoku ve kredi akışı hesaplamalarında kredi ve borçlanma senetleri esas alınmaktadır.

** Uzun dönem işsizlik oranı, 1 yıldan fazla süredir işsiz olanları kapsamaktadır.

EK 2 - MDP Puan Tablosu Göstergeler Formülleri

Dış Dengesizlik ve Rekabetçilik Göstergeleri

		Formül
Cari İşlemler Dengesi	GSYH'ye oran 3 yıllık ortalama	$[(CA / GSYH)_t + (CA / GSYH)_{t-1} + (CA / GSYH)_{t-2}] / 3 * 100$
Net Uluslararası Yatırım Pozisyonu	GSYH'ye oran	$[UYP_t / GSYH_t] * 100$
Reel Efektif Döviz Kuru	TÜFE bazlı 3 yıllık değişim	$[(REDK)_t - (REDK)_{t-3}] / (REDK)_{t-3} * 100$
İhracat Payı	Dünya İhracatına oran 5 yıllık değişim	$[(İhracat_{TR} / İhracat_{Dünya})_t - (İhracat_{TR} / İhracat_{Dünya})_{t-5}] / (İhracat_{TR} / İhracat_{Dünya})_{t-5} * 100$
Nominal Birim İşgücü Maliyeti Endeksi	3 yıllık değişim	$[(Birim İşgücü Maliyeti)_t - (Birim İşgücü Maliyeti)_{t-3}] / (Birim İşgücü Maliyeti)_{t-3} * 100$

İç Dengesizlik Göstergeleri

Konut Fiyatı Endeksi	Reel yıllık değişim GSYH'ye oran	$[(KFE_t / TÜFE_t) - (KFE_{t-1} / TÜFE_{t-1})] / (KFE_{t-1} / TÜFE_{t-1}) * 100$
Özel Sektör Kredi Akışı*	Konsolide olmayan GSYH'ye oran	$[\text{Özel Sektör Toplam Krediler}_t / GSYH_t] * 100$
Özel Sektör Borç Stoku*	Konsolide olmayan GSYH'ye oran	$[\text{Özel Sektör Borçluluğu}_t / GSYH_t] * 100$
Genel Hükümet Brüt Borç Stoku	GSYH'ye oran	$[\text{Genel Hükümet Borç Stoğu}_t / GSYH_t] * 100$
İşsizlik Oranı	3 yıllık değişim	$[İşsizlik Oranı_t + İşsizlik Oranı_{t-1} + İşsizlik Oranı_{t-2}] / 3$
Finansal Sektör Toplam Yükümlülükleri	Konsolide olmayan Yıllık değişim	$[\text{Finansal Sektör Toplam Yükümlülükleri}_t / GSYH_t] * 100$

İstihdam Göstergeleri

Aktivite oranı	15-64 yaş nüfusa oran 3 yıllık değişim	$[İstihdam Oranı_t + İstihdam Oranı_{t-1} + İstihdam Oranı_{t-2}] / 3$
Uzun dönem işsizlik oranı**	15-74 yaş aktif nüfusa oran 3 yıllık değişim	$[UD İşsizlik Oranı_t + UD İşsizlik Oranı_{t-1} + UD İşsizlik Oranı_{t-2}] / 3$
Genç İşsizlik Oranı	15-24 yaş aktif nüfusa oran 3 yıllık değişim	$[Genç İşsizlik Oranı_t + Genç İşsizlik Oranı_{t-1} + Genç İşsizlik Oranı_{t-2}] / 3$

*Özel sektör tanımı finansal olmayan kuruluşlar, hanehalkı ve hanehalkına hizmet veren kar amacı olmayan kuruluşları kapsamaktadır. Borç stoku ve kredi akışı hesaplamalarında kredi ve borçlanma senetleri esas alınmaktadır.

** Uzun dönem işsizlik oranı, 1 yıldan fazla süredir işsiz olanları kapsamaktadır.